

po nekom formalnom ključu, već proizlazi iz teksta i konteksta balada pa može poslužiti pri raznim klasifikacijama, i ručnim i strojnim (npr. po prvom stihu, po motivu, lokalitetu, funkciji, antroponimima i dr.). Mislim da nije izlišno navesti nekoliko nasumce odabranih natuknica: — Lijepa Mare; cipela, izgubljena; sestra spravljačica otrova; gledaj, dolazi...; slavenski predložak njemačkoj baladi; turski car.

Posebno je vrijedno što u registru nalazimo rječnik pojmova usmene književnosti vezanih uz žanr balada.

Holzappel naglašava u predgovoru da je ovaj registar tek privremen (šesti svezak je planirana polovica materijala), pa najavljuje sažetak koji će izaći kad ovaj kolektivan rad bude priveden kraju.

Drugi registar, »krajolik pjesama« svojevrsan je atlas balada. Arhiv je nastojao na što moderniji način kartografirati informacije vezane uz sakupljene i arhivirane pjesme. Valja pohvaliti i nimalo suhoparan uvod Otta Holzapfela. Omiljeni motto suradnika Arhiva, »reda mora biti«, rezultirao je izdanjima koja su pristupačna čak i onim folkloristima koji slabo vladaju njemačkim.

Nives Ritig-Beljak

Miodrag Pavlović, Antologija lirske narodne poezije, Vuk Karadžić, Beograd 1982, 228 str.

Često usmenoj poeziji, kada je čitamo objavljenu u zbirkama, izdvojenju iz nekadašnjeg životnog konteksta, pristupamo sa stajališta naših današnjih književnih senzibiliteta. I to je posve opravdano. Nije, međutim, opravdano kada se projekcija našeg distanciranog vrednovanja prenosi unatrag na usmeno pjesništvo, tako da se zanemari njegov cjelokupni tadašnji kontekst. Za razliku od moderne književnosti usmena poezija ne poznaje estetsku funkciju kao dominantnu, što ne znači da je

estetska funkcija podređena praktičnim funkcijama — estetska je funkcija s praktičnim funkcijama stopljena i djelotvorna. Pitanje umjetničke prirode folkloru nije, međutim, samo pitanje dominantne uloge estetske funkcije, pa ni pitanje je li ona svjesna ili nesvjesna. Riječ je ipak o drugačijem poimanju umjetnosti. Usmena književnost egzistira, više ili manje uspješno, i izvan izvornog konteksta, kao zapis ili kao izvedba na temelju zapisa. Svako posezanje za njom, onda kada se želi napraviti antologija, prije svega bit će posezanje za zapisom. Tako je i učinio Miodrag Pavlović, poznati pjesnik i esejist koji se uspješno bavi i usmenim pjesništvom. Pred nama je **Antologija lirske narodne poezije**, koju je autor sastavio u želji da ponudi svoj izbor, čak, štoviše, i interpretaciju usmene poezije (interpretirajući pjesme: **Vila zida grad**, **Vilin čudesni grad** i **Zenidba sjajnog mjeseca**). Svejedno je nazivali mi ovu knjigu antologijom ili zbirkom pjesama — ona predstavlja osobni izbor sastavljača s namjerom koja je očita: da se upozori na neke nove dimenzije usmenog pjesništva.

Čitajući više puta Vukove zbirke narodne poezije, pjesnika je Pavlovića »opčarala«, kako sam kaže, pjesma **Vila zida grad**. Započeo je tako višegodišnje istraživanje ove pjesme, tražeći varijante, mitološke analogije, istražujući njezin jezično-umjetnički sklop. I u tom je traženju izronila ova antologija.

Ne znači da ćemo se uvijek složiti s iznijetim stavovima i razmišljanjima. Pavlović nastoji da izađe iz poznatih okvira, nastoji da poznate situacije pokaže u nekom novom, drugačijem, svjetlu. Ne zanemaruje mogućnosti komparativnog pristupa, traga za arhetipskim situacijama i mitskim funkcijama. Usmenu pjesmu Pavlović promatra kao estetsku činjenicu, pjesničko djelo značajno po sebi samome, promatra je i tumači kao **tekst**. Polazi od uvjerenja da usmena pjesma jest pjesma, smišljeno i osmišljeno književno djelo i tako pjesmu tumači. Nastoji prodrijeti u bit pjesme, osvijet-

liti višeznačne poruke, dešifrirati, odgonetnuti. Ponekad nam se to čini pretjeranim, ali u okviru onoga što je pjesnik Pavlović sam sebi zadao, ostao je dosljedan: poznatu pjesmu pročitao je na svoj, nama nepoznat način.

Pjesme skupljene u ovoj **Antologiji** predstavljaju samo izbor prema namjerama M. Pavlovića i prema njegovim nazorima i ukusu. (To pokazuje i popis autora i zbirki odakle su pjesme uzete.) U tumačenje pjesme kreće M. Pavlović tako »da joj dodaje još jednu metaforu« svojim tumačenjem: grad koji vila gradi njezina je pjesma sama, a ta je pjesma, opet, kako misli Pavlović, opći znak ženskog narodnog pjevanja u nas. Pavlović smatra da su te pjesme ono najstarije što imamo među tvorevinama naše jezične umjetnosti. Upozorava na to da je njihovo porijeklo starije od »spomenika pismenosti našeg srednjovjekovlja«, od naše srednjovjekovne književnosti. Upušta se u moguća tumačenja pozadine ili značenja pojedinih pjesničkih slika, upozorava na iznenađenja koja mogu da »bitno utiču na naše estetsko ocenjivanje ovih pesama«.

Nećemo se, možda, uvijek složiti sa svim tvrdnjama, mnogi izrečeni stavovi i zaključci otvaraju pitanja, neki su pojmovi i imena, možda omaškom, krivo napisani (npr. Balarama umjesto Balarama, ili mit o Krišni dječaku je dravidski a ne indoevropski itd.).

Analizom pojedinih simbola i njihovih mitskih i drugih oznaka, Pavlović pokušava odgonetavati pjesme. U natoč primjedbama, traženje mitskih analogija u indijskoj tradiciji može nam biti zanimljivo. Istina, nećemo si dopustiti da poklekne- mo pred mitsko-mističnom slikom Indije začetom u doba njemačke romantike koja Indiju uzima kao domovinu spiritualnosti u kojoj se krije sve što je vrijedno i dobro, za razliku od dekadentnog Zapada. No, Pavlović se kreće negdje na rubu takvog doživljavanja, i svojim tumačenjem pjesama želi pokazati da se kao estetska (i ne samo estetska)

činjenica ne mora promatrati samo pjesma, već može i neki njezin ključni simbol, te u tu svrhu poseže za mitskim analogijama u indijskoj tradiciji.

U tom poniranju u bit pjesme u osvjetljavanju višeznačnih poruka, navodeći prvi primjer u **Antologiji**, Pavlović je ipak krivo upozorio na vezu »rožanstva luga« s »roždestvom«. To je mjesto na koje je u folklorističkoj literaturi u nas već upozoreno.

Nije se »zlatna žica« »pustila« iz nekog mitskog »roždestva«, rođenja, već se jednostavno »pustila« iz rožanca luka (=luka od roga). Taj je polustih veoma starog porijekla — poznat je u usmenom pjesništvu još od 15. stoljeća. Našao je tako mjesto i u **Zborniku Nikše Ranjine** u pjesmama »na narodnu« itd. (Vidi o tome studije: Ante Šimčik, **Luk rožanac**, »Narodna starina«, 11, 1932, br. 27, str. 69—71. i Radmila Pešić, **Nejasan stih jednog paštrovskog pripjeva uza zdravicu**, »Kovčević«, knj. 12, 1974, str. 116—118).

Skriva se, istina, u tom polustihu zagonetnost, ali odgonetanje neće voditi ka »roždestvu«, nego nas i preko »rožanca luka« može odvesti na trag dublje prošlosti naše usmene lirike.

Naravno, ne bismo htjeli ovom primjedbom umanjiti vrijednost ove **Antologije**. Ona je konačno, kao što smo već rekli, izbor pjesnikova. Ona je Pavlovićeva metafora okupljenoj građi između korica. U nastojanju da građa, dakle pjesme i interpretacija građe, »tumačenje«, kako pjesnik kaže, triju mitoloških pjesama, te prijevodi koje su sačinili vrsni pjesnici, Pavlovićevi prijatelji, budu cjelina, M. Pavlović se na trenutak možda i nametnuo svojim stavovima i zaključcima. Ipak, na taj način nije umanjena ljepota građe u rafiniranom pjesničkom izboru. Kada pjesnik ponekad i zanemaruje sveukupni životni kontekst pjesme, čini to namjerno da bi što više upozorio na pjesmu kao estetsku činjenicu, posebno estetsku jezičnu činjenicu i na mogućnost života usmene lirike

u pisanom mediju gdje joj se pristupa sa stajališta današnjih književnih senzibiliteta, odnosno individualnog interpretativnog postupka samog sastavljača ove **Antologije**.

Tanja Perić-Polonijo

Marija Kleut, Lirske narodne pesme u Letopisu Matice srpske, Matica srpska, Novi Sad 1983, 85 str.

Usmene lirske pjesme objavljiva-ne su u **Letopisu Matice srpske** od 1832. do 1929. godine. Objavljeno je stotinjak pjesama, u razdoblju od oko sto godina, koliko je iznosio vijek tog starog književnog časopisa.

Uz lirske pjesme pojavljivale su se u časopisu i epske pjesme, pripovijetke i drugi oblici usmenoknjiževnog stvaralaštva, te razni radovi o usmenoj književnosti. Uzimajući u obzir taj kontekst u kojem su se našle usmene lirske pjesme, Marija Kleut je sačinila zbirku, osmislivši je u cjelini, koristeći se principom klasifikacije Vladana Nedića. Na ovaj način stvorena zbirka odista je vrijedna cjelina koja upozorava prije svega na vrijedne pjesme, nepoznate, zanemarene ili poznate po svojim varijantama; na okolnosti nastajanja pojedinih zapisa; na podatke o ličnosti zapisivača, na način objavljivanja i podatke o povijesti **Letopisa**, odnosno, upućuje i na uredničku politiku časopisa.

Zanimljivo je uspoređivanje koje donosi M. Kleut: uspoređuje ovu novonastalu zbirku sa zbirkom V. Karadžića. Bez pretenzija da dokazuje vrijednost (koja uostalom nije sporna) ove zbirke, i bez namjere da umanji značenje i vrijednost Vukove, u poredbi jedne s drugom M. Kleut će zaključiti da se ipak nameće zaključak kako su nastajale istodobno, te da je Vukov rad tada bio »osnovno merilo svega što je učinjeno u ovoj vrsti posla«. **Letopis** je objavljivao usmenoknjiževnu građu, pa tako i lirske pjesme u »Vukovoj senci«, odnosno, na onaj način kako je Vuk već radio i skupljao građu.

Letopis je izlazio čitavo stoljeće. Gotovo za sve vrijeme izlaženja objavljivao je i usmenu poeziju, dakako, ne uvijek istim intenzitetom. No unatoč svim promjenama u načinu njegova uređivanja, koje su utjecale i na odnos prema usmenoj književnosti kao jednom obliku tradicije, objavljivao je usmenoknjiževnu građu.

Marija Kleut upozorava kako su usmene lirske pjesme, objavljivane u časopisu, raznovrsne: gotovo da nema vrste koja nije bar jednom pjesmom zastupljena; pjesme izražavaju i »tragična, i svečana, i vesela raspoloženja, pripadaju i dalekoj prošlosti kao i vremenu zapisivanja«.

Priredivačica ove knjige obradila je svaku pjesmu, tragala je za pojedinom varijantom, uskladila ih je sa suvremenim pravopisom i učinila pristupačnijim neke vrijedne a zaboravljene pjesme. Izvukavši pjesme stvorila je vrijednu zbirku usmene poezije s jedne strane, a s druge — upozorila je na odnos **Letopisa Matice srpske** prema usmenom pjesništvu i usmenoknjiževnom stvaralaštvu u cjelini. Takav je način zaista opravdan, pa bismo samo mogli poželjeti da ovaj posao Marije Kleut bude poticaj za slična priređivanja usmenoknjiževne građe što se krije u mnogim našim časopisima koji su je objavljivali.

Tanja Perić-Polonijo

Vesil'ni pisni u dvoh knyгах. 1. Polissja, Naddnprjanščyna, Slobožanščyna, Stepova Ukraïna; 2. Volyn', Podillja, Bukovyna, Prykarpattja, Zakarpattja, Uporjadkuvannja, prymitky **M. M. Šubravs'koï**, Notnyj material uporjadkuvav **A. I. Ivanyc'kyj (1), N. A. Bučel' (2)**. Vidpovidal'ni redakторы: **I. P. Berezovs'kyj, O. A. Pravidjuk**, Akademija nauk Ukraïns'koï RSR, Instytut mystectvoznavstva, fol'kloru ta etnografii, »Naukova dumka«, Kyïv 1982, 872 + 680 str.

Knjiga **Vesil'ni pisni (1)** započinje uvodnim raspravama redaktora tekstova i redaktora muzičkog materijala. Oba autora, svaki sa svoga gledišta, pokušavaju objasniti značenje